

Europa's nieuwste Culturele Hoofdstad

AUTEURS Femke Meijer, Suzanne Plaum & Yvonne Rijpers

FOTOGRAFIE Gediminas Savickis & Roger Titley

Ieder jaar worden twee Europese steden verkozen tot Culturele Hoofdstad van Europa. In 2018 is Nederland, samen met Malta, aan de beurt om een Culturele Hoofdstad voor te dragen. Vijf steden hebben zich kandidaat gesteld. AGORA kijkt kritisch naar de selectieprocedure en onderzoekt de gegadigden.

De titel Culturele Hoofdstad van Europa is in 1985 gecreëerd door de Europese Unie met als doel de rijkdom, verscheidenheid en gemeenschappelijke kenmerken van de Europese culturen tot hun recht te laten komen. Ook dient het evenement eraan bij te dragen dat de burgers van de Europese Unie elkaar beter leren kennen. Naar aanleiding van de kritiek van het Europese Parlement op onder andere het geringe Europese karakter van de Culturele Hoofdsteden is er in 2007 een programmawijziging doorgevoerd. Sindsdien ligt de nadruk op de 'Europese dimensie'. Deze dimensie wordt beoordeeld aan de hand van drie criteria: (1) het programma moet de samenwerking tussen culturele actoren uit andere lidstaten in alle culturele sectoren versterken, (2) de rijke Europese culturele verscheidenheid benadrukken en (3) gezamenlijke aspecten van de Europese culturen onderstrepen. Onder culturele verscheidenheid wordt ook de rijkdom verstaan die het resultaat is van het samenleven van de autochtone bevolking, migranten en nieuwkomers uit Europese of andere landen. Een van de belangrijkste doelstellingen van het evenement is culturen met elkaar vertrouwd te maken en tegelijkertijd een saamhorigheidsgevoel te creëren. Het programma moet daarom voor alle Europeanen aantrekkelijk zijn, voor zowel de plaatselijke bevolking als een internationaal publiek.

Amsterdam (1987) en Rotterdam (2001) waren al eens Europese Culturele Hoofdstad. In 2018 is Nederland weer aan de beurt om een Culturele Hoofdstad te leveren. Maar hoe wordt de winnaar bepaald; hoe wordt een stad Culturele Hoofdstad van Europa?

Allereerst kan elk Europees land een of meerdere steden voor de titel Culturele Hoofdstad van Europa voordragen. Elke voorgedragen stad stelt een programma van culturele evenementen vast dat de cultuur, het cultureel erfgoed, alsmede de plaats van de betrokken stad in het gemeenschappelijk cultureel erfgoed voor het voetlicht brengt en

waarbij personen uit de culturele sector uit andere Europese landen worden betrokken om tot een duurzame samenwerking te komen. Een selectiecommissie toetst de projecten inhoudelijk aan de Europese dimensie en de mate waarin de Europese burger wordt bereikt. Elk jaar wijst de Raad een van deze voorgedragen steden aan die de titel krijgt. Tijdens de periode na de aanwijzing van de Culturele Hoofdstad van Europa tot de start van het evenement wordt de implementatie van de culturele activiteiten van de hoofdsteden gecontroleerd door een Europees toezichtspanel.

Een stad wordt niet tot Culturele Hoofdstad aangewezen op basis van intrinsieke kwaliteiten, maar vooral op basis van een eenmalig programma van bijzondere culturele evenementen dat zij tijdens het jaar wil organiseren. Het voordrachtdossier moet een Europees cultureel project omvatten, dat aan een specifiek thema met een Europese dimensie beantwoordt en hoofdzakelijk berust op culturele samenwerking. Dit project mag samen met andere Europese steden worden uitgevoerd. De nadruk ligt op het bevorderen van evenementen en scheppend werk waarbij actoren uit de culturele sector van andere steden in de lidstaten van de Europese Unie worden betrokken, wat tot een duurzame culturele samenwerking leidt en het rondreizen van de actoren in de Europese Unie stimuleert. Het cultureel programma dat de kandidaten beogen, wordt natuurlijk gekoppeld aan de bestaande culturele infrastructuur van de stad en de regio.

Het dragen van de titel Culturele Hoofdstad betekent meer dan een eenmalig vuurwerk van culturele activiteiten.

De Europese Culturele Hoofdsteden zijn niet voor niets in het leven geroepen. Buiten de Europese dimensie en het bevorderen van Europese samenhang is het ook een geliefd middel om steden op een andere manier op de kaart te zetten. Niet toevallig zijn het vaak voormalige

industriesteden of steden die anderszins weinig aantrekkingskracht hebben die een dergelijke titel kunnen gebruiken om een nieuwe vliegende start te maken. De titel Culturele Hoofdstad van Europa heeft een katalyserende werking; het is de bedoeling dat de eenjarige titel een blijvend en duurzaam positief effect heeft op de economische structuur en de positionering van de stad als een internationale cultuurstad met Europese allure. Daarom wordt verwacht dat de stad eveneens een duurzaam programma samenstelt dat past in de ontwikkeling van de stad op langere termijn en meer is dan een kort vuurwerk van culturele activiteiten, een programma dat de mogelijkheid biedt om het culturele leven van de stad te wijzigen of te consolideren en te ontwikkelen.

Nederland in 2018

In 2018 zal een Nederlandse stad zich een jaar lang Culturele Hoofdstad van Europa mogen noemen. Er hebben zich vijf kandidaten aangemeld: Almere, Brabantstad of de Brabantse Stedenrij, Den Haag, Maastricht en Utrecht. Een gevarieerd rijtje steden die ieder op hun eigen manier een steentje willen bijdragen aan de Europese cultuur en zichzelf op het gebied van cultuur meer op de kaart willen zetten. Voor een uiteenzetting van de ideeën en plannen van de Nederlandse kandidaten komt dit themanummer te vroeg. Nog niet alle kandidaten hebben zicht op hoe ze dat jaar precies willen vullen. Algemeen wordt wel duidelijk dat de steden verschillende strategieën hebben.

Almere profileert zich als 'New Town', een jonge multiculturele stad waar alles mogelijk is. Almere heeft de ambitie de vijfde grootste stad van Nederland te worden. Bij deze groei zal het duurzaamheidsprincipe 'Cradle to Cradle' van de Amerikaanse architect McDonough, die in 2008 adviseerde bij de grootschalige uitbreidingsplannen, centraal staan. De ontwikkeling van de culturele sector hangt nauw samen met deze stap naar nieuwe stedelijkheid.

In Den Haag ligt de focus op design. Vooruitlopend op het evenement Culturele Hoofdstad zal de organisatie 'Design Den Haag' vanaf 2010 iedere twee jaar in totaal vijf publieksevenementen organiseren op het gebied van vormgeving, visuele communicatie en architectuur. Hierbij wordt samengewerkt met andere Europese regeringssteden: Berlijn, Londen, Rome, Parijs en Stockholm. Het doel van 'Design Den Haag' is om te onderzoeken op welke manier design een bijdrage kan leveren aan een herkenbaar Europa en welke rol de overheid hierin kan spelen. Het uitgangspunt hierbij is dat vormgeving, visuele communicatie en architectuur een niet te onderschatten bijdrage leveren aan de sterke culturele en economische positie van Nederland.

Brabantstad is een samenwerking van de vijf grote Brabantse steden Breda, Eindhoven, Helmond, Tilburg en 's-Hertogenbosch en de provincie Noord-Brabant. De kracht van de veelzijdigheid van dit stedelijk netwerk is de belangrijkste pijler van de kandidatuur. In het promotiefilmpje van Brabantstad Culturele Hoofdstad 2018 wordt Brabantstad geïntroduceerd als een metropool, met bijbehorend inwonertal, de noodzakelijke infrastructuur en cultuur en het grootste centrale park ter wereld. In haar strategie verbindt Brabantstad het lokale met het mondiale. De Brabantse Stedenrij promoot zichzelf niet alleen als wereldleider in techniek, design en innovatie, maar ook "leidend in technologie, design, cultuur, erfgoed, natuur en entertainment. Verbonden met elkaar en met de wereld dankzij onze mensen en hun talenten." Vandaar

Vilnius, Litouwen (boven) en Linz, Oostenrijk (onder) zijn dit jaar Culturele Hoofdstad van Europa.

de slogan "Brabantstad: op de huid en in het hart van de wereld". Als een van de weinige kandidaten benadrukt Utrecht haar historisch cultureel erfgoed. Het is bijna driehonderd jaar geleden dat onderhandelaars uit heel Europa in Utrecht een historisch verdrag ondertekenden: de Vrede van Utrecht (1713), die een mijlpaal was voor vrede en samenwerking in Europa. De grootschalige viering van driehonderd jaar Vrede van Utrecht is een voortraject voor Utrecht als Culturele Hoofd-

stad van Europa.

Wat betreft de uitwerking van ideeën en plannen lijkt de gemeente Maastricht voorop te lopen. Op basis van haar cultureel-historisch verleden, het brede culturele spectrum van de stad en de belangrijke plaats die de stad inneemt in de Europese regio probeert de stad de titel Culturele Hoofdstad van Europa te veroveren.

Welke stad de titel Culturele Hoofdstad van Europa gaat binnenslepen, hangt voornamelijk af van de nog te maken plannen. Uiterlijk 2014 zal de Raad de winnaar bekendmaken.

In de volgende drie artikelen wordt verder ingegaan op het thema Culturele Hoofdstad. Allereerst biedt het artikel *Maastricht: Cultuur in uitvoering* van Nicole Simons en Peter de Ronde een kijkje in de keuken van een potentiële Culturele Hoofdstad. Jeroen Laven en Yvonne Rijpers hebben zich verdiept in de selectieprocedure waaraan de Nederlandse kandidaten die strijden voor de titel Culturele Hoofdstad van Europa worden onderworpen; een procedure waarbij concurrentie centraal staat en maar één stad kan winnen. De auteurs hebben nagedacht over een manier om niet één maar alle vijf de kandidaatsteden te laten winnen. In het artikel *Alleen maar winnaars* is te lezen hoe zij dat voor elkaar willen krijgen.

Voordat Almere, Brabantstad, Den Haag, Maastricht of Utrecht aan de beurt is, zal Istanbul in 2010 een jaar lang Culturele Hoofdstad van Europa zijn. Nurnaz Deniz, een Amsterdamse met Turkse roots, heeft in samenwerking met een groepje creatievelingen uit haar netwerk een plan geschreven om in Istanbul een project te organiseren. In haar artikel *Istanbul, Culturele Hoofdstad 2010* meer over de waarde van een Culturele Hoofdstad en de manier waarop de relatie kan worden gelegd met het culturele leven in Nederland.

Femke Meijer (meijer.femke@gmail.com) is stadssocioloog. Suzanne Plaum (suzanne.plaum@stipo.nl) is cultuurwetenschapper en medewerker van Stipo, kennisteam voor stedelijke ontwikkeling. Zij is als gastredacteur bij de totstandkoming van dit minithema betrokken. Yvonne Rijpers is socioloog en eveneens werkzaam bij Stipo. Femke Meijer en Yvonne Rijpers zijn redacteur van AGORA.

Literatuurselectie

(2008) Almere 2018, culturele hoofdstad van Europa? Almere Perspectief, april 2008, 19.

Commissie van de Europese Gemeenschappen (2007) Mededeling over een Europese agenda voor cultuur in het licht van de mondialisering. (SEC(2007) 570). Brussel.

Bond, H. (2008) Estimating the economic benefits of event tourism. Liverpool: Impacts08.

Brabantstad (2008) Brabantstad Culturele Hoofdstad 2018. Promotiefilm. <www.youtube.com/watch?v=9pJNBb1yfQs>

DHCH2018 (2009) Den Haag culturele hoofdstad 2018. <www.dhch2018.nl> Laatst bezocht: april 2009.

Gemeente Maastricht (2008) Maastricht: kandidaat Culturele Hoofdstad Europa 2018. <www.maastricht.nl> Laatst bezocht: april 2009.

Gemeente Utrecht (2009) Vrede van Utrecht; Cultuur over grenzen. <vredeva-

nutrecht.org/nl/> Laatst bezocht: april 2009.

Provincie Noord-Brabant (2006) Lobby Brabantstad Culturele Hoofdstad 2018.

<www.brabant.nl> Laatst bezocht: april 2009.

Raad van de Europese Unie (2007) Resolutie van de Raad van 16 november 2007 over een Europese agenda voor cultuur. Publicatieblad van de Europese Unie, C 287/1, 29 november 2007.